

Modernistiniai Kauno akcentai Florencijoje

Gabija Bankauskaitė

Vilniaus universitetas, Kauno fakultetas
Kalbų, literatūros ir vertimo studijų institutas
E. paštas gabija.bankauskaite@knf.vu.lt

Kalbų, literatūros ir vertimo studijų dėstytojos prof. dr. Gabija Bankauskaitė ir lekt. Dileta Aleksandravičienė kovo 1–3 dienomis dalyvavo tarptautinėje asamblyje „Paveldas kaip taikos kūrėjas 2019“ („Heritage as a Builder of Peace 2019“) Florencijoje, Italijoje. Simpoziumo rengėjas – Romualdo del Bianco fondas, su kuriuo prof. Gabijos Bankauskaitės iniciatyva Vilniaus universitetas prieš metus pasirašė „Supratimo memorandumą“. Asamblijos metu dėstytojos dalyvavo mokslinėse diskusijose, pristatymuose, užmezgė kontaktus su mokslininkais iš Italijos, Nyderlandų, Rusijos, Australijos ir kitų šalių.

Tikslas – glaudinti ryšius tarp mokslo, meno ir verslo

Romualdo del Bianco fondo ir Vilniaus universiteto pernai pasirašytame „Supratimo memorandumė“ numatyta stiprinti šalių bendradarbiavimą kultūrinės ir švietimo veiklos srityse siekiant didinti supratimą apie teritorijų kultūrinį identitetą, dalytis informacija, keistis gerosios turizmo patirties pavyzdžiais. VU dėstytojai ir studentai kviečiami identifikuoti tradicines vietinio kultūrinio paveldo formas, stiprinti paveldo ir kultūrinės tapatybės sąsajas, dalyvauti fondo renginiuose ir taip plėtoti tarpkultūrinį dialogą, tarptautiniu lygmeniu populiarinti vietas amatus, istorines ir kultūrinės vertybes.

Kasmet fondo ir tarptautinio instituto „Life Beyond Tourism“ atstovai organizuoja tarptautines kūrybines studentų dirbtuves, dėstytojų mokymus, sukviečia jaunimą ir mokslininkus iš viso pasaulio skatindamas tarpkultūrinius mainus. Per įvairius susitikimus, parodas, koncertus ir kitas fondo remiamas iniciatyvas skirtingų kultūrų atstovai gali susipažinti, keistis žiniomis ir stiprinti draugystės ryšius. Fondo motto: „Taika pasaulyje tarp įvairių šalių jaunų žmonių, kurią skatina kultūra. Susitikime, susipažinkime, supraskime vienas kitą, ugdykime tautų tarpusavio draugystę“.

Globalumo eroje bet kuri istorinė erdvė, pritraukianti turistus, gana radikaliai pasikeičia. Tai tarptautinio turizmo, kurį plėtoja verslas, pasekmė. Todėl fondas savo renginiais siekia,

kad Florencijos lankytojai pažintų ne komercinę Toskanos sostinę, o pajustų unikalios ir savitos Vakarų Europos kultūros bei meno mekos dvasią, neskubėdami susipažintų su miesto verslais, amatininkų darbais, mokslininkų tyrimais, saugomais meno, kultūros, architektūros, istorijos artefaktais, pasijustų ne miesto svečiais, o laikiniais gyventojais.

Kiekvienais metais fondo ir tarptautinio instituto “Life Beyond Tourism” rengiamoje asamblėjoje dalyvauja fondo ekspertai ir judėjimui pritariančios aukštojo mokslo, visuomeninės ir privačios institucijos, palaikančios fondo koncepciją plėsti tarpkultūrinį dialogą, vystyti ryšius tarp institucijų, mokslininkų, menininkų, vietos amatininkų ir skatindamos saugoti materialų ir nematerialų, ypač vietinį kultūros paveldą plačiąja prasme (nuo vietos tradicijų, maisto iki kultūros paminklų ir kraštovaizdžio) bei ugdyti sąmoningą, o ne komercinį keliautoją, kuris pirmiausia pasauliui pristatytų savąją kultūrą ir reprezentuotų savą kraštą. Taigi siekiama glaudinti ryšius tarp mokslo, meno institucijų ir vietinių verslų. Ši koncepcija yra „UNESCO tarptautinio kultūrų atkūrimo dešimtmečio“ (2013–2022 m.) programos dalis ir išplečia JT 2030 m. Tvaraus vystymosi darbotvarkės tikslus.

Florencijoje apie pasaulio paveldą diskutavo 100 tarptautinės asamblėjos dalyvių iš 29 šalių

Renginio išvakarėse visi atvykusieji dalyvauti buvo pakviesti į koncertą. Fortepijonu Mozarto, Schuberto, Chopeno, Tchaikovsky’o kūrinius atliko Valerian Shiukashvili. Oficialaus atidarymo metu kalbėjo generalinis ICCROM direktorius Webber Ndoro, ISESCO geros valios ambasadorius Yahya Pallavicini, ICOMOS prezidentas Suay Aksoy, ICOMOS viceprezidentas Grellan Rouke, Armėnijos Respublikos kultūros ministras Tigran Simonyan, Azerbaidžano Respublikos kultūros ministras Zakir Sultanov, Kambodžos APSARA atstovas Sok Sangvar, Liberijos Kultūros reikalų ir turizmo ministrė Princess Turkolon, Romualdo del Bianco fondo prezidentas Paolo del Bianco, specialusis UNESCO Generalinio direktoriaus patarėjas Mounir Bouchenaki.

Plenariniane posėdyje apie paveldą kaip taikos kūrėją kalbėjo Bahreino patarėjas kultūrai ir aplinkosaugai Mounir Bouchenaki (Prancūzija), apie Afrijos paveldosaugai išskylančias problemas – Najat Zarrouk (Marokas), apie kultūrinę diplomatiją išsaugant pasaulio paveldą – Sue Millar (Australija), apie Icherisheherą kaip tarpkultūrinės komunikacijos centrą – Read Gasimov (Azerbaidžanas), apie Nobelio prizo laureatę Amartaya Sen kaip taikos kūrėją – Hans Christie Bjønness (Norvegija).

“Life Beyond Tourism” iniciatyva susirinkusiesiems buvo pristatyta tipinė atskirų šalių produkcija, skatinanti darnųjį turizmą: Azerbaidžano, Bahreino, Kinijos, Čekijos Respublikos, Armėnijos, Italijos, Japonijos, Rusijos, Ispanijos, JAV, Lietuvos verslininkų liniją „Žiedų skonis“ auditorijai pristatė Dileta Aleksandravičienė. Kultūrinėje “Life Beyond Tourism” laboratorijoje buvo pristatyta nemažai vietinių Toskanos krašto verslų, ir kultūrinių iniciatyvų. Ypatingas dėmesys buvo skirtas Bahreino paveldui ir kultūrai: nacionaliniams kostiumams, architektūrai, muzikai.

Kitą dieną paraleliai dirbo trys pranešimų srautai: *Kultūrinė raiška teritorijose, Pasaulio paveldas ir dialogas 2019, Planetos Žemė paveldas 2019*. Kiekvienas srautas buvo

padalintas į sekcijas. Prof. Gabija Bankauskaitė asamblėjos metu buvo pakviesta vadovauti trečiojo srauto sekcijai „Paveldas ir visuomenė“. Pranešimus joje pristatė Bosnijos ir Hercogovinos, Serbijos, Italijos, Rumunijos mokslininkai. Diskusijoje dalyvavo Mounir Bouchenaki, specialusis UNESCO Generalinio direktoriaus patarėjas.

Instituto mokslininkų tikslas – asamblėjoje pristatyti ypatingą Kauno paveldą

Prof. Gabija Bankauskaitė, Kauno fakultete Lietuvių filologijos ir reklamos studentams dėstydamą Teksto interpretacijos paskaitas, dalį seminarų skiria tarpukario Kauno modernizmui filologiniuose šaltiniuose tirti. Profesorė bendrauja su Kauno miesto muziejais ir įstaigomis (Maironio lietuvių literatūros muziejus, Kauno miesto muziejus, Kaunasin, kt.), puoselėjančiomis miesto identitetą. Mokslininkė 2017 metų lapkričio 5–12 dienomis Florencijoje dalyvavo XII tarptautinėse studentų dirbtuvėse „Kalbinės ir kultūrinės miesto erdvės sąsajos su pasaulio garsenybių kūryba ir Florencijos amatais“, kurias organizavo Romualdo del Bianco fondas ir tarptautinis institutas „Life Beyond Tourism“ bei Rusijoje Ivanovo valstybinis universitetas. Profesorė dalyvavo įvairiose kultūros objektams skirtose paskaitose, darnaus turizmo veiklose, susitikimuose su Florencijos menininkais ir amatininkais.

Lektorė Dileta Aleksandravičienė kartu su kolegėmis Livija Grikielis ir Viktorija Mačiulyte 2018 metų liepos 15–22 dienomis pagal prof. Gabijos Bankauskaitės iniciuotą ir su fondu pasirašytą „Supratimo memorandumą“ dalyvavo intensyviuose fondo ir tarptautinio instituto „Life Beyond Tourism“ surengtuose kvalifikacijos kėlimo kursuose Florencijoje. Kartu su dėstytojais iš Prahos, Sankt Peterburgo, Sirijos ir kitų šalių jos dalyvavo paskaitose apie istorinį paveldą, jo išsaugojimą ir šiuolaikinę turizmo patirtį, diskusijose apie apie sąmoningą keliautoją, apie tai, kaip keliautojai gali prisidėti prie vertingų istorinių objektų išsaugojimo, kaip plėtoti ir skleisti idėjas, kad kuo daugiau žmonių suvoktų tikrąją paveldo reikšmę. Kursų dalyviai buvo supažindinti su Florencijos amatininkais, gaminančiais juvelyrinius ir odinius dirbinius, kartomis tęsiančiais ir puoselėjančiais šeimos amato tradicijas, taip pat su perukų gamintoju, vyno parduotuvėlės savininku ir net su Centrinės Florencijos turgavietės vadovu, kuriems rūpi ne greitas ir kuo didesnis pelnas, o tikrųjų vertybių išsaugojimas bei perdavimas ateities kartoms. Keliautojai, arčiau susipažinę su tikraisiais Florencijos amatininkais ir menininkais, gali geriau suvokti paveldo vertę. Dėstytoja Dileta Aleksandravičienė įgytą patirtį darnaus kultūrinio turizmo srityje rudens semestro metu integravo į savo paskaitas.

Mokslininkų pranešime – kūrybiškas ir tvarus Kaunas

Sujungus įgytas patirtis, buvo parengtas bendras prof. Gabijos Bankauskaitės ir dėst. Diletos Aleksandravičienės pranešimas „Kūrybiškas ir tvarus Kaunas – nuo laikinosios iki šiuolaikinės sostinės“.

Pranešime itin akcentuota pastaruoju metu populiarėjanti darniojo turizmo sąvoka. Kalbant apie tai, daugiausia dėmesio skiriama kelionės būdai, aplinką saugančiam įvairiomis priemonėmis: per transportą, apgyvendinimą, maistą, atliekų mažinimą, pramogas.

Pastaruoju metu įvyko daug reikšmingų pokyčių, susijusių su pagrindiniais tvarios kelionės aspektais, ypač ekonomikos, aplinkos, socialinėje ir kultūrinėje srityse: buvo rekonstruota daug kultūrinio ir istorinio paveldo vietų, piliečiams ir lankytojams buvo pasiūlyti nauji maršrutai ir ekskursijos Kaune, verslininkai ir amatininkai skatinami kuo daugiau bendrauti su keliautojais. Dėl šių priežasčių miestas sulaukia vis daugiau lankytojų iš įvairių šalių. Keliautojams suteikiama galimybė aplankyti istorines ir kultūrinis erdves, degustuoti vietinį maistą, susitikti su amatininkais ir t. t.

Pirmiausia pranešime akcentuotas darnus Kauno istorinių paminklų atkūrimas. Ryškus kūrybiško ir darnaus visuomenės, valdininkų ir vietos verslininkų bendradarbiavimo pavyzdys – vienas gražiausių baroko architektūros pavyzdžių Šiaurės ir Rytų Europoje, įspūdingas Pažaislio vienuolyno ansamblis. 2013 metais šalia vienuolyno įkurtas Europos Sąjungos fondų ir vietos verslininkų finansuojamas svetingumo kompleksas „Monte Pacis“ – keturių žvaigždučių viešbutis ir restoranas. Tai istoriniai svečių namai, statyti XVIIa. Lietuvos kanclerio Kristupo Zigmunto Paco ir jo žmonos Claros Isabelės. Istorinis ir kultūrinis paveldas komplekse restauruotas prisidėjus privačiomis rėmėjų lėšomis. Svečiai gali naudotis atkurtos vienuolyno bibliotekos paveldu, turistai – lankyti brandaus baroko architektūros objektus, susipažinti su vienuolyno istorija, kuri atsispindi pastatų interjere, gėrėtis meno kūriniams. Šiame darniame paveldo atkūrimo ir išsaugojimo procese dalyvauja ir vienuolės. Taip plečiamos svečių žinios apie vienuolyną, vienuolių kasdienybę, jų veiklą žolelių sode, apie kulinarinę Lietuvos ir Europos vienuolynų bendradarbiavimą. „Monte Pacis“ lankytojai gali paragauti vietoje auginamų daržovių ir uogų, vyno iš Europos vienuolynų, pasimėgauti moderniai atnaujina istorinių laikų kulinarija. Be to, sveikatingumo komplekse vyksta įvairūs socialiniai-visuomeniniai projektai: sveiko maisto festivalis, renginiai senjorams su Maltos ordinu, nemokami susitikimai su dvasininkais, mokslininkais, rašytojais, organizuojama Vytauto Kernagio fondo „Gerumo menas“ veikla, kt.

Kitas svarbus pranešimo aspektas – tarpukario modernistinio paveldo Kaune išsaugojimas ir atnaujinimas. Aktualu, kad 2015 metais Kaunui buvo suteiktas Europos kultūros paveldo ženklas, žymintis išskirtines paveldo teritorijas, turinčias simbolinę vertę Europoje. 1919–1940 metų modernistinė Kauno architektūra itin reikšminga ir miesto kraštovaizdžiui, ir Europos kultūrai. 2017 metais Kaunas buvo paskelbtas pirmuoju Rytų ir Vidurio Europos miestu, siekiančiu gauti tarpukario architektūros UNESCO dizaino miesto statusą, pagal kurį į paveldo sąrašą būtų įtraukta daugiau nei 6000 miesto pastatų. Pranešimo metu buvo vizualiai pademonstruotas 1930-ųjų metų modernistinis Kauno dizainas ir architektūra, įkvėpta prabangaus amerikietiškojo ir individualistinio, avangardinio prancūziškojo Art deco, vokiškojo Bauhaus stiliaus. Itin akcentuoti autentiškos architektūros ir interjero dizaino išsaugojimo pavyzdžiai vietos gyventojų pastangomis, pavyzdžiui, butas Donelaičio gatvėje. Art deco stiliaus pastatas vis dar renovuojamas, tačiau jo savininkai restauruoja butą ir planuoja jį atverti lankytojams, kad paskatintų ir kitus puoselėti tarpukario dizainą. Planuojama, kad Centriniam pašte bus atidaryta Tado Ivanausko tarpukario baldų paroda.

Pranešime buvo įvertinta 2018 – Europos kultūros paveldo – metų svarba Kauno tarpukario modernizmo išsaugojimui ir atkūrimui bei šios informacijos sklaida Europo-

je. Šis reikšmingas įvykis sutapo su Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečiu. Šia proga 2018 metų vasario mėn. Vilniuje buvo atidaryta paroda „Optimizmo architektūra: Kauno fenomenas“, kovo mėnesį pristatyta UNESCO būstinėje Paryžiuje, vėliau rodyta Milane, Romoje, Taline, Vroclave ir meno centre BOZAR Briuselyje. Paroda traktuojama kaip parengiamasis etapas siekiant įtraukti Kauno tarpukario modernizmą į UNESCO pasaulio paveldo sąrašą.

Svarbus Kauno pristatymo aspektas pranešime – miesto įtraukimas 2015 metais į UNESCO kūrybinių miestų tinklą. Miesto gyventojai ir svečiai itin pamėgo ekskursijas, skirtas Kauno tarpukario laikotarpio modernistinei architektūrai, kultūriniam ir kulinariniam paveldui. Pranešime buvo pristatyti naujausi serijos *It's Kaunastic* produktai, pabrėžiantys Kauną kaip UNESCO kūrybinio dizaino miestą: *Modernisto gidas* (prieinamas lietuvių, anglų, italų, norvegų kalbomis), *Sienografo užrašai*, *Litvakų peizažas*, *Vilijampolės litvakai*, *Pasišančinėkim*, *Sugiharos keliu*, *Etniniai pėdsakai*, *Kauniukas*. Tai įrankiai sąmoningiems, istorinį ir kultūrinį paveldą itin vertinantiems bei puoselėjantiems keliautojams, ieškantiems vietos kolorito ženklų.

Siekiant atnaujinti modernų Kauno paveldą, įkurtas tarptautinis šiuolaikinio paveldo judėjimas, atvira susitikimų erdvė ir platforma „Modernizmas ateičiai“. Joje susitinka įvairių sričių specialistai, pastatų savininkai, paveldo bendruomenė ir kultūros iniciatyvų atstovai, kurie diskutuoja meno ir kultūros klausimais, rengia šiuolaikinio paveldo apsaugos, interpretavimo ir sklaidos strategiją. Siekiama didinti informuotumą apie atsakomybę už aplinką ir sukurti emocinį ryšį su miesto kraštovaizdžiu bei kultūra, inicijuoti tarptautinius tyrimus siekiant atverti Kauno modernizmą Europai ir pasauliui.

Kauno pastatų ir gatvių architektūra perteikia miesto kultūrinį identitetą, išlaiko kolektyvinę atmintį. Ją puoselėdama, savivaldybė didelį senamiesčio plotą skyrė kultūros ir kūrybiniam renginiams. Taip miestas kuria kūrybiškumą skatinančią aplinką: siekia pritraukti jaunuosius verslininkus, talentingą jaunimą. Įkurtas Raudondvario dvaro pilies menų inkubatorius. Kultūriniam turizmui pritaikyta pilis, arklidės, oranžerija.

Pranešimo metu atkreiptas dėmesys į tai, kad nemažai Kauno amatininkų, verslininkų gaminių yra susiję su tarpukario modernizmu ir perteikia vietos koloritą. Tarpukario Kauno miesto ženklus Lietuvos įmonės naudoja daugelyje produktų. Buvo pristatyti lietuviški papuošalai CELSIUS 273, gaminami iš betono. Jų kolekcijoje perteikti žymiausi tarpukario architektūros ženklai: Centrinio pašto pastato, M. K. Čiurlionio muziejaus fasado, Kristaus Prisikėlimo bažnyčios elementai. Kiekviena papuošalo detalė žymi miesto istoriją, liudija architektūros realijas. Šie nedideli meno kūriniai ir unikalūs rankų darbo papuošalai reprezentaciniais tikslais dovanojami aukšto lygio Lietuvos svečiams – politikams, dvasininkams. Tokia dovana buvo įteikta Popiežiui vizito Kaune metu.

Pranešime buvo pristatytas vienas pirmųjų sėkmingų Lietuvos prekių ženklų, sukurtas kaunietės, pavadintas jos vardu, egzistuojantis jau dvidešimt penkerius metus ir vertinamas ne tik vietinių, bet ir mados žinovų pasaulyje, – SIRENA. Šio prekės ženklo rankinės ir aksesuarai gaminami naudojant pažangias technologijas ir pasitelkus geriausias odos amatų tradicijas bei patirtį. Gamybos procesas yra draugiškas aplinkai, nes natūrali oda yra ekologiška ir ilgalaikė medžiaga, ji taip pat gali būti atnaujinta. Svarbu tai, kad beveik

nelieka nepanaudotų medžiagų – net ir mažiausios odos dalys paverčiamos priedais ir suvenyrais, pavyzdžiui, dienoraščiais, skirtukais ar raktų laikikliais.

Ypatingo simpoziumo klausytojų dėmesio sulaukė nedidelio šeimos verslo produkcijos „Žiedų skonis“ pristatymas. Verslą paskatino gurmaniškų produktų dovanojimo poreikis. Jis orientuotas į ekologišką uogienės, medaus ir liofilizuoto sūrio gamybą. Visa produkcija yra aukščiausios kokybės, pagaminta iš vietinių ekologiškų augalų, žolelių, uogų ir gėlių, augančių Nemuno regione. Produktų asortimentas itin gurmaniškas: braškių uogienė su čili pipirais, spanguolių uogienė su citrina ir cinamonu, medus su liofilizuotomis uogomis, šaltalankių uogomis ar net dribsniais. Medus, uogos ir linai yra tradiciniai lietuvių virtuvėje ir medicinoje. Tai puikus mineralų, vitaminų ir antioksidantų šaltinis, o žolelių arbata su pušų pumpurais turi gydomąją galią.

Pranešimo pabaigoje buvo apibendrintas Kauno istorinis ir kultūrinis savitumas, istorijos ir šiuolaikiškumo sąsajos. Pastangos rekonstruoti ir renovuoti istorinius objektus, juos pritaikyti kultūriniam turizmui – svarbus žingsnis skatinant modernaus, kūrybiško ir darnaus Kauno miesto plėtotę. Kultūros paveldo ženklas suteikė miestui unikalią galimybę atnaujinti ir pristatyti tarpukario Lietuvos modernizmo architektūrą gyventojams ir keliautojams. Tai padėjo Kaunui gauti UNESCO dizaino miesto statusą. Kauno miesto gyventojai skatinami siūlyti naujus kūrybiškus lankytojų pritraukimo būdus. Miesto kūrybiškumas ir tvari plėtra yra pagrindinė Kauno strateginio vystymosi plano dalis rengiantis tapti Europos kultūros sostine 2022 metais.

Tarpkultūrinių mainų su Italija galimybės

Romualdo del Bianco fondo¹ ir tarptautinio instituto “Life Beyond Tourism”² atstovai nuolat kviečia VU dėstytojus ir studentus dalyvauti fondo organizuojamuose renginiuose ir kursuose Florencijoje. Dalyvavimą įvairiose kultūrinėse ir mokslinėse iniciatyvose Italijos institucijose 2019 metais skatina ir Italijos kultūros institutas³ bei Italijos Respublikos Užsienio reikalų ir tarptautinio bendradarbiavimo ministerija, finansuojanti Italijos ir užsienio šalių (taip pat ir Lietuvos) dėstytojų, ekspertų ir kultūros veikėjų mainus, suteikdama nustatyto dydžio paramą, skirtą viešnagės iki 8 dienų išlaidoms padengti. Mainų tikslas – plėtoti intensyvesnius dvišalius kultūrinius ryšius abi šalis dominančiose srityse, taip skatinant universitetų ir tyrimų centrų bendradarbiavimą.

¹ <http://www.fondazione-delbianco.org/en>

² <http://www.istitutointernazionalelbt.org/en/>

³ <http://www.iicvilnius.esteri.it; iicvilnius@esteri.it>